

Els mitjans de comunicació i les persones refugiades

Els refugiats en els mitjans de comunicació

Informar sobre temes complexos de refugiats i protecció internacional de manera correcta no és una tasca fàcil per a qualsevol professional no especialitzat en el tema. A la Unió Europea (UE), els assumptes relacionats amb l'asil i la immigració estan d'actualitat, especialment per l'arribada de persones desesperades en embarcacions no aptes per a la navegació pel Mediterrani, en les quals sovint perden la vida.

Tot i que fa anys que es tracta d'harmonitzar les polítiques d'asil a la UE, continuen generant un debat polèmic entre polítics, experts legals, activistes, acadèmics i públic en general, i sovint s'empren termes inexactes i, de vegades, incendiàries. Espanya no és aliena a aquesta qüestió. Tant les entrades per Ceuta i Melilla com les arribades irregulars per mar copen els titulars dels mitjans i fan que sigui necessari, més que mai, un apropament periodístic més rigorós cap a la realitat d'immigrants econòmics i de persones que necessiten protecció internacional.

Mentre el debat migratori prossegueix a Europa, l'enorme drama humà de la persecució, la violència i la fugida es continua produint a diferents regions en crisi del món. Cada dia milers de persones (homes, dones i infants) es veuen obligades a desplaçar-se per intentar salvar les seves vides buscant seguretat i protecció. La manca de mecanismes legals d'entrada als països n'empeny moltes a buscar alternatives arriscades per arribar a llocs segurs i de vegades essent víctimes d'abusos greus de drets humans, en particular les dones i els infants, o perdent la vida en l'intent.

L'objectiu d'aquest fullet no és substituir, sinó complementar, en l'àmbit de la protecció internacional, els principis i les normes ètiques i deontològiques que els periodistes haurien de respectar en l'exercici de la seva professió.

Ha estat dissenyat per ajudar d'alguna manera els professionals de la comunicació a cobrir informació sobre refugiats, tant en l'àmbit nacional com internacional:

- Explicant la terminologia més important en la matèria.
- Proporcionant alguns consells sobre com abordar una entrevista sense posar en perill la seguretat i la dignitat dels refugiats, ni la dels seus familiars i amics.
- Orientant sobre la presa de fotografies i d'enregistraments.

ACNUR té interès que s'informi de manera correcta sobre refugiats i protecció internacional i es posa a disposició dels mitjans per facilitar-los aquesta tasca. Contacta amb la delegació d'ACNUR a Espanya si necessites orientació en aquest aspecte.

Definicions

Protecció internacional

És un concepte ampli que consisteix a garantir que les persones que pateixen violacions de drets humans –incloent-hi guerres o persecució– o estiguin en risc de patir-les, puguin gaudir dels drets humans bàsics, en absència de la protecció que haurien de dispensar les autoritats del seu propi país. És a dir, la protecció internacional entra en joc en absència de la protecció nacional. Un dels principis bàsics és la “no-devolució”.

Principi de “no-devolució” – *non-refoulement*

Estableix l'obligació dels estats de no retornar una persona –directament o indirectament– a un lloc on la seva vida o la seva integritat física pugui córrer perill. Aquest principi és la pedra angular del dret internacional dels refugiats, ha estat recollit en tots els convenis de drets humans i és de compliment obligat per a tots els estats.

Refugiat

És una persona que es troba fora del seu país d'origen perquè té un temor fundat de persecució per motius de raça, religió, nacionalitat, pertinença a grup social determinat¹ o opinions polítiques² (Convenció de Ginebra de 1951).

Sol·licitant d'asil

És una persona que sol·licita protecció internacional i que es troba en espera d'una decisió. Els sol·licitants d'asil entren dins del mandat d'ACNUR. Qualsevol procediment d'expulsió, devolució o extradició que pogués haver-hi en curs, quedarà paralitzat tot esperant la resolució de la sol·licitud d'asil.

Desplaçat intern

És aquella persona que ha estat forçada a sortir de la seva llar a causa del conflicte o de la persecució (p. e., motius similars als relatius al refugi), o a causa d'un desastre natural o d'una altra circumstància inusual d'aquest tipus. No obstant això, a diferència dels refugiats, els desplaçats interns romanen en el seu propi país.

Apàtrida

És una persona que no té nacionalitat, que no és considerada nacional per cap Estat sota la seva legislació.

Immigrant econòmic

És una persona que abandona normalment el seu país d'origen de manera voluntària per establir-se en un altre, buscant una feina o condicions de vida millors. En general, els immigrants poden tornar als seus països d'origen quan vulguin i no requereixen protecció internacional.

---

¹ Sota *grup social determinat* s'hi inclou també la persecució per motius de gènere.

² Es recomana no utilitzar el terme *refugiat polític* o *asilat polític* quan es parla de refugiats o asilats en general per no donar un enfocament reduccionista dels motius de persecució que preveu la Convenció de 1951.

Immigrant irregular

Tot i que la llei no defineix *immigrant irregular*,³ l'expressió s'utilitza per descriure persones que es troben en un país sense la documentació requerida per romandre-hi. Els refugiats sovint no tenen més alternatives que creuar les fronteres de manera irregular. D'acord amb la Convenció de Ginebra de 1951, aquestes persones no han de ser penalitzades (ni detingudes ni multades) per aquest motiu.

Fluxos mixtos

Així es denominen els moviments migratoris en què viatgen junts tant immigrants econòmics com refugiats, és a dir, persones amb necessitat de protecció internacional i persones que han abandonat els seus països per diversos motius. Cada vegada són més les persones en situació desesperada que protagonitzen els moviments migratoris, tant per la diversitat de raons que els obliguen a fugir com pels riscos a què s'enfronten. La identificació ràpida dels segons és una tasca clau a l'hora de facilitar-los l'accés als procediments d'asil a cada país. Informar els nouvinguts del seu dret a sol·licitar asil és el primer pas per aconseguir-ho.

Procediment d'asil

Procés dut a terme per les autoritats governamentals per avaluar la sol·licitud d'asil. A Espanya es realitza d'acord amb la Llei de l'Estat 12/2009, reguladora del dret d'asil i de la protecció subsidiària. D'acord amb aquesta llei, ACNUR hi té un paper supervisor i emet la seva opinió en les diferents parts del procediment. L'opinió d'ACNUR no és vinculant per a les autoritats i, en molts casos, pot ser discrepant. Hi ha tres possibles resultats:

Concessió de l'asil

Es concedeix l'asil a les persones que són reconegudes com a refugiades segons la Convenció de Ginebra de 1951. Comporta permís de residència i de treball, així com l'accés a serveis generals de salut, educació, serveis socials i integració. Una persona refugiada pot sol·licitar la nacionalitat espanyola després de 5 anys de residència a Espanya.

Concessió de protecció subsidiària

Es concedeix protecció subsidiària a aquelles persones que, tot i que no reuneixen els requisits perquè siguin reconegudes com a refugiades segons la Convenció de Ginebra de 1951, tenen motius fundats per creure que, si tornessin al seu país d'origen, s'enfrontarien a un risc real de patir algun dels danys greus que preveu la Llei 12/2009.⁴

Comporta permís de residència i de treball, així com l'accés a serveis generals de salut, educació, serveis socials i integració. Com qualsevol altre estranger, una persona beneficiària de protecció subsidiària pot sol·licitar la nacionalitat espanyola després de 10 anys de residència legal i continuada a Espanya. El seu estatus es torna a avaluar cada 5 anys.

Denegació de la sol·licitud d'asil

Si la petició d'asil és rebutjada, se li comunicarà la sortida obligatòria del país, tret que compleixi els requisits per romandre a Espanya segons la legislació d'estrangeria. La denegació es pot recórrer davant els tribunals.

---

³ S'aconsella no utilitzar *immigrant il·legal* per la connotació negativa que conté l'expressió.

⁴ Es consideren danys greus: la condemna a pena de mort o el risc d'executar-la materialment; la tortura i els tractes inhumans o degradants al país d'origen de la persona sol·licitant; les amenaces greus contra la vida o la integritat dels civils motivades per una violència indiscriminada en situacions de conflicte internacional o intern.

Reglament Dublín III

L'anomenat *Reglament Dublín III* (Reglament UE 604/2013) estableix les regles per determinar l'Estat responsable de l'examen d'una sol·licitud d'asil i té en compte el primer país d'entrada a la UE, la possessió de visats o permisos de residència i els vincles familiars. Pot suposar el trasllat de sol·licitants d'asil d'un Estat a un altre. S'aplica a tots els estats membres de la Unió Europea, així com a Islàndia, Noruega, Suïssa i Liechtenstein.

Per posar en pràctica aquest Reglament s'utilitza el sistema EURODAC d'intercanvi d'empremtes dactilars dels sol·licitants d'asil a Europa.

Oficina Europea de Suport a l'Asil

L'objectiu de l'Oficina Europea de Suport a l'Asil (EASO, per les sigles en anglès) és reforçar la cooperació pràctica dels països de la UE en matèria d'asil, donar suport als estats membres els sistemes d'asil i d'acollida dels quals estiguin subjectes a pressions especials i contribuir a la posada en marxa del Sistema Europeu Comú d'Asil (CEAS, per les sigles en anglès).

Més informació: www.empleo.gob.es i www.interior.gob.es

Entrevistes amb sol·licitants d'asil i refugiats

Els refugiats són persones que poden haver viscut experiències traumàtiques al seu país d'origen (violència sexual, empresonament, tortura, mort d'éssers estimats...), però també durant la fugida i, de vegades, també al país d'asil. A aquests últims probablement han estat sotmesos a múltiples entrevistes amb policies, funcionaris d'asil, advocats, treballadors socials, psicòlegs, etc. La vostra, n'és una més. Recordar i reviure aquestes experiències és dur per a qualsevol persona.

És important tenir en compte els aspectes següents abans d'entrevistar una persona refugiada:

- La informació sobre sol·licitants d'asil i refugiats és estrictament confidencial. No obstant això, podeu consultar amb els treballadors d'asil perquè us orientin sobre els aspectes més sensibles.

- Convé demanar informació prèviament sobre el país d'origen de la persona i assegurar-se que l'entrevista es pot realitzar en l'idioma matern o en el que domini la persona entrevistada. Contacta amb un o una intèrpret que sigui acceptat per la persona refugiada.
- Procura quedar amb la persona refugiada en un lloc on se senti còmode. Si decideixes cancel·lar l'entrevista, si us plau, no t'oblidis d'avisar-la. Si pots, informa-la de la data de publicació de la notícia o envia-li un enllaç. Tot això és important per mantenir la dignitat de la persona entrevistada i evitar que se senti utilitzada.

Tot seguit oferim alguns consells a l'hora d'abordar una entrevista amb una persona refugiada o sol·licitant d'asil.

Aspectes culturals i responsabilitat

Tingues en compte els aspectes culturals i les qüestions que poden ser més sensibles quan et relacionis amb els refugiats. Comunica'ls clarament l'objectiu de l'entrevista. Els refugiats poden confiar en tu i mostrar-se encantats d'haver trobat una persona que els escolti. Per aquest motiu és important també no abusar d'aquesta confiança ni crear falses expectatives sobre el que poden esperar de tu o de la publicació de l'entrevista.

És recomanable donar-los temps, escoltar i no aclaparar-los amb massa preguntes o amb temes dels quals no vulguin parlar. En definitiva, deixar que decideixin el ritme i el rumb pels quals volen dur el seu testimoni.

Protecció de la identitat

Revelar els noms o els detalls específics de la història d'una persona sol·licitant d'asil o refugiada o publicar la seva imatge pot conduir al fet que els seus perseguidors la identifiquin, la qual cosa podria posar en perill tant els afectats com les seves pròpies famílies, fins i tot en el seu país d'origen. A l'hora informar sobre les seves històries, es poden utilitzar inicials o noms falsos o canviar aquells detalls que podrien facilitar que se la identifiqués.

Gènere

Les qüestions de gènere són també importants a l'hora de realitzar entrevistes. Quan s'entrevista dones, en la mesura que es pugui, es recomana que tant la persona que entrevista com la que fa d'intèrpret siguin també dones. El mateix és desitjable en els casos d'entrevistes a homes. En els casos d'orientació i d'identitat sexual, és igualment recomanable anar amb compte i evitar jutjar i caure en estereotips.

* Es poden consultar documents elaborats per ACNUR en relació amb recomanacions per realitzar entrevistes a dones, infants i persones del col·lectiu LTGBI.

Sensibilitat amb els infants

Es recomana no fer preguntes delicades o pertorbadores als infants per evitar un desequilibri emocional. Si cal conèixer detalls sobre la seva història, es pot parlar amb els pares o amb els representants legals.

Malentesos

La majoria dels refugiats no té experiència amb els mitjans i desconeixen el veritable abast de la publicació d'un article. Per aquest motiu és important deixar ben clar que la història serà publicada en un mitjà de comunicació, indicar-los de manera explícita el que es donarà a conèixer i comptar amb el seu consentiment.

Intèrprets

És difícil parlar sobre experiències personals pertorbadores, especialment en un altre idioma. Una traducció improvisada per part d'altres refugiats pot comportar seriosos malentesos sobre el que es vol dir realment i el que es publica, i influir indirectament en la resolució d'una sol·licitud d'asil. Per tant, convé utilitzar els serveis d'un bon o bona intèrpret que sigui acceptat per la persona refugiada i, en la mesura que es pugui, que sigui del mateix sexe.

Fonts d'informació

La informació sobre estadístiques, operacions entre combatents o circumstàncies polítiques és important que es verifiqui, sobretot si la font, individu o grup, defensa interessos concrets. A l'igual de les dades sobre ajudes, terminis, drets i obligacions de sol·licitants d'asil i refugiats, convé contrastar-la amb les entitats especialitzades en asil.

No estigmatitzar

Com qualsevol altre grup de ciutadans, els sol·licitants d'asil o refugiats es poden veure embolicats en certs incidents o ser acusats de delictes. Fer excessiu èmfasi en el seu estatus legal o en el seu origen pot provocar hostilitats i discriminació –no només cap a l'individu, sinó cap a tot un grup nacional– o perjudicar la imatge dels refugiats en general.

Imatges de sol·licitants d'asil i refugiats

Autorització

Quan s'entrevista els refugiats o es visiten les instal·lacions on viuen, s'ha de demanar permís a les persones a qui es vol fotografiar. Exposar la identitat d'una persona refugiada o sol·licitant d'asil la pot posar en risc a ella i a les seves famílies, fins i tot al país d'origen.

Cal respectar el desig de la persona entrevistada si no vol ser fotografiada o enregistrada. Es poden oferir també opcions, com ara la possibilitat de prendre la fotografia d'esquena, a contrallum o amb la cara pixelada perquè ningú no la pugui reconèixer. En les entrevistes per ràdio, se'n pot distorsionar la veu, si cal.

Sensibilitat cultural

En algunes cultures, que una persona sigui fotografiada o enregistrada és un tema delicat. Els treballadors humanitaris o els líders de la comunitat de refugiats te'n poden informar.

Altres recursos fotogràfics

ACNUR disposa d'un ampli arxiu fotogràfic de situacions relacionades amb el refugi, el desplaçament i l'apatrídia arreu del món. També disposa d'imatges d'ambaixadors de bona voluntat i de col·laboradors de l'organització. Les fotografies han estat preses per professionals i es poden utilitzar per publicar-les sense cap càrrec, respectant-ne l'autoria i sense modificar-les o treure-les de context.

“En cas de persecució, tota persona té dret a cercar asil en altres països i a beneficiar-se’n.”

Declaració Universal dels Drets Humans. Article 14

“La llei establirà la forma en què els ciutadans d’altres països i els apàtrides podran gaudir del dret d’asil a Espanya.”

Constitució espanyola. Apartat 4 de l’article 13

Adreça: ACNUR/UNHCR Avenida General Perón, 32, 2ª Planta esq. 28020 Madrid

Telèfons: 935 569 503 i 935 563 649

Fax: 915 551 845

Correu electrònic: spama@unhcr.org

www.acnur.es

Versió en català amb la col·laboració de:

**Consell
de l'Audiovisual
de Catalunya**